

RSMH:s ungdomsförbund

Riksförbundet
Ungdom för
Social hälsa

YTTRANDE
2008-02-25

Socialdepartementet
103 33 STOCKHOLM

Yttrande över Brist på brådskan – en översyn av aktivitetsersättningen (SOU 2008:102)

RUS är RSMH:s ungdomsförbund. Vi organiserar barn och ungdomar upp till 35 års ålder, som har erfarenhet av psykiska eller sociala problem. Vår styrka och grunden för allt vi gör är våra medlemmars egna erfarenheter av social och psykisk ohälsa, hjälp, stöd och återhämtning. RUS grundpelare är kamratstöd och intressepolitik.

RUS arbetar mycket med bemötande och är aktiva för att motverka de fördomar som finns i samhället om psykisk ohälsa. Vi engagerar oss även i andra frågor som rör studier, boende, vård och arbete m.m. där vi vill motverka utanförskapet och öka möjligheterna till återhämtning för den som drabbas av social eller psykisk ohälsa. Vi kämpar för att unga människor som mår psykiskt dåligt – genom hjälp i ett tidigt skede och under tillräckligt lång tid – ska få möjlighet till personlig utveckling och ett gott liv på sina egna villkor.

Psykisk funktionsnedsättning är idag den vanligaste orsaken till att unga beviljas aktivitetsersättning. Cirka 75 procent av dem som beviljas aktivitetsersättning har en psykisk diagnos. I princip består hela ökningen av antalet mottagare av aktivitetsersättning av personer med olika typer av psykiska diagnoser (SOU 2008:102 s 69).

Sammanfattning

Liksom andra inom nätverket Nationell samverkan för psykisk hälsa (NSPH), anser RUS att den problematik som utredningen belyser speglar samhällets historiskt väl dokumenterade oförmåga att hjälpa människor med funktionsnedsättning att få tillträde och fotfäste på arbetsmarknaden. Frågan vi m.fl. ställer oss är om en sådan kompetens nu kan stampas fram ur

Adress	Telefon	Telefax	E-post	Org.nr
Riksförbundet Ungdom för Social hälsa Instrumentvägen 10 126 53 Hägersten	08-772 33 60	08-772 33 61	rus@rsmh.se	802401-8080

RSMH:s ungdomsförbund

marken på lite mindre än ett år i och med att stafettpippen demonstrativt läggs i Arbetsförmedlingens händer.

RUS instämmer utan större reservationer i den grundläggande problembeskrivning som förs fram i Aktivitetsersättningsutredningens betänkande. Liksom utredaren är man av den uppfattningen att införandet av åtgärder och system med mer distinkt arbetsmarknadsfokus som effektivare stödjer och tillvaratar unga människors arbetsförmåga och strävan efter egenförsörjning är ett akut behov.

RUS ställer sig därför principiellt positiv till förslaget att Arbetsförmedlingen får ett tydligare och mer riktat uppdrag att ge stöd till unga med funktionsnedsättningar. Men, trots att RUS i mångt och mycket delar utredningens analys och vision kvarstår för oss stöttestenen hur Arbetsförmedlingen ska kunna växa med uppgiften. Något som inte är helt lätt att skönja i utredningens betänkande.

När det sedan gäller det föreslagna systemet med sjukersättning till unga (SU) andas det hela något av återinförande av kronikerstämpeln och en lätt tendensiös tro på siargåvan hos en misantropisk profession: *Sjukersättning till unga kan endast lämnas om det står helt klart att funktionsnedsättningens konsekvenser är så betydande att inga insatser kan antas bidra till att utveckla personens arbetsförmåga* (SOU 2008:102, s 85 f). Det är möjligt att denna del av reformpaketet bottenar i en deprimerande realism. Men synsättet går principiellt på tvärs mot RUS uppfattning om värdet av hopp och en levande vision om återhämtning för den unga människa som har en funktionsnedsättning. RUS motsätter sig starkt införandet av ett infinit varaktighetskriterium när det gäller bedömning av arbetsförmåga liksom att unga med de mest omfattande funktionsnedsättningarna inte erbjuds utbildning, hjälpmedel och stöd i proportion till faktiska behov utan istället ”köps ut” av det allmänna från arbetsmarknaden.

RUS är i grunden ingen vän av särlösningar. Dagens finansiering av förlängd skolgång via sjukförsäkringen för unga med funktionsnedsättning är i våra ögon ett i onödan tillkrånglat sätt att hantera de berörda ungas behov av studiestöd. Vi instämmer i betänkandets åsikt att den naturlige huvudmannen även för detta studiestöd är Centrala studiestödsnämnden (CSN). Men självklart måste man tillse att CSN respekterar de svårigheter en funktionsnedsättning innebär för den takt studierna kan bedrivas i och att de berörda ungas försörjning inte äventyras pga omständigheter utom deras kontroll.

Nedan följer RUS synpunkter i mer utförligt formerade efter betänkandets egen disposition.

2. Unga med aktivitetsersättning

RUS instämmer utan större reservationer i den grundläggande problembeskrivning som förs fram i Aktivitetsersättningsutredningens betänkande. Liksom utredaren är man av den uppfattningen att införandet av åtgärder och system med mer distinkt arbetsmarknadsfokus och

RSMH:s ungdomsförbund

som effektivare stödjer och tillvaratar unga människors arbetsförmåga och strävan efter egenförsörjning är ett brådskande behov.

Dagens passivitet från berörda myndigheter (med Arbetsförmedling och Försäkringskassan i spetsen) när det gäller ungdomar som på grund av funktionsnedsättning inte kan komma ut på arbetsmarknaden utan särskilt stöd är milt sagt stötande. Det råder inga tvivel om att en inlåsningsseffekt åstadkommit i fallet med aktivitetsersättningen. Ofta har, enligt vårt förmenande, i systemet indragna unga kommit att passiviseras i mer eller mindre uttalad ”pysselsättning” utan någon påtaglig koppling till arbetsmarknadens verklighet. Frånvaron av lyhördhet för var t.ex. de unga med psykiska funktionsnedsättningar befinner sig i en återhämningsprocess och bristande matchning av insatser/aktiviteter efter spirande förmåga har i dagens system varit bedövande.

Behovet av en genomgripande reform är stort. Något som utredaren också raskt och pedagogiskt konstaterar. Även om de unga som kommit in i systemet garanterats ett visst mått av trygghet och förutsägbarhet i sin ekonomiska försörjning har systemet för deras personliga utveckling inneburit en återvändsgränd. Avståndet till den ”vanliga” arbetsmarknaden har snarare ökat än minskat för dessa unga.

3. Ersättning till personer med de mest omfattande funktionsnedsättningarna

Det av utredaren föreslagna systemet med sjukersättning till unga (SU) andas något av återinförande av kronikerstämpeln och en lätt tendensiös tro på siargåvan hos en misantropisk profession: SU ska nämligen endast lämnas om det står helt klart att funktionsnedsättningens konsekvenser är så betydande att inga insatser kan antas bidra till att utveckla personens arbetsförmåga (SOU 2008:102, s 85 f). SU beskrivs som en temporär nödlösning i väntan på en mer omfattande utredning av försörjningen för personer med de mest omfattande funktionsnedsättningarna som i dagens sjukförsäkringssystem inte sällan hänvisats till ett helt liv på den ekonomiska marginalen.

Det är möjligt att denna ”tidsbegränsade” del av reformpaketet bottenar i en deprimerande realism, men synsättet går principiellt totalt på tvärs mot RUS uppfattning om värdet av hopp och en levande vision om återhämtning för den unga människa som har en psykisk funktionsnedsättning. Det synes också, trots ett antal brasklappar i betänkandet, frontalkrocka med tankarna bakom idén om miljörelaterat handikapp som handikappörelsen kämpat för att etablera.

Alla arbeten kan inte på studs utföras av alla. Men, med utbildning, hjälpmedel och stöd bör det över tid finnas utrymme på arbetsmarknaden för den absoluta majoriteten av unga som har fysiska eller psykiska funktionsnedsättningar. Anser sig samhället i dess offentliga respektive av lag reglerade civila sida inte vilja stå för nota eller tålmod för en sådan integrering av dessa funktionsnedsatta på arbetsmarknaden är det trist, men kanske inte så överraskande. Utifrån

Adress	Telefon	Telefax	E-post	Org.nr
Riksförbundet Ungdom för Social hälsa Instrumentvägen 10 126 53 Hägersten	08-772 33 60	08-772 33 61	rus@rsmh.se	802401-8080

RSMH:s ungdomsförbund

samhällets tillgängliga resurser känns det dock aningen förmätet att hävda att vissa aldrig kan utföra någon som helst insats av värde på arbetsmarknaden. Däremot är det givetvis kränkande att efterfråga arbetsförmåga utan att samtidigt erbjuda adekvat anpassad utbildning, hjälpmedel och stöd till de med omfattande funktionsnedsättningar.

Att demonstrativt stänga dörren i ansiktet på en ung människa med hänvisning till att inget någonsin kan göras för att hjälpa dem till en meningsfull sysselsättning på arbetsmarknaden är helt enkelt inte OK för oss. Det är inte bara tekniskt problematiskt att belägga/förutspå. Den destruktiva effekten för en ung människa av ett sådant budskap kan i sig i våra ögon inte nog understrykas. Något som också väl beskrivits i t.ex. *Unga i ohälsöförsäkringen - Tid för aktivitet och utveckling* (SOU 1998:106) och redan i *Anstaltsvårdades rätt till folkpension m.m.* (SOU 1951:47) problematiserats.

Till detta kommer att SU:s bortre horisont ännu inte är satt då denna är beroende av de i betänkandet efterlysta ytterligare utredningsinitiativen vilka ännu är högst teoretiska.

RUS motsätter sig alltså starkt införandet av ett infinit varaktighetskriterium när det gäller bedömning av arbetsförmåga liksom att unga med de mest omfattande funktionsnedsättningarna inte erbjuds utbildning, hjälpmedel och stöd i proportion till faktiska behov utan istället "köps ut" av det allmänna från arbetsmarknaden. Detta oavsett den temporära natur för SU som antyds i betänkandet.

För oss känns det som utredaren i jakten på att hitta en trygg och förutsägbar ekonomisk modell för de unga som pga. funktionsnedsättning står allra längst från arbetsmarknaden målat in sig i ett hörn. Det bakomliggande problemet är nämligen inte individernas potential utan hur omvärldens trångsynthet och ointresse cementerar *det miljörelaterade handikappet* och att det allmänna sedan varken i handling eller i ekonomisk stöd till de individer som drabbas förmår kompensera för detta.

4. En framtid i fattigdom – behovet av en radikal reform

Utredarens tes att de inkomstbaserade försäkringssystemens incitament för att människor ska arbeta leder till livslång fattigdom för dem som med anledning av en funktionsnedsättning aldrig har kunnat arbeta motsvarar väl den bild RUS fått av sitt moderförbund RSMH. Även i offentlig statistik och studier över bl.a. livsekonomin hos de med diagnosen schizofreni går detta tydligt att utläsa. Haken för RUS är bara tidpunkten när det går att läsa individuellt facit på detta.

Självklart måste den kompenseras som aldrig utifrån givna förutsättningar kunnat komma ut i arbete och "tjäna in" en högre ersättning och pension. Det som skrämmer här liksom i betänkandets tredje kapitel ovan är tempus. Om vilka barn vet vi med säkerhet att de aldrig under

Adress	Telefon	Telefax	E-post	Org.nr
Riksförbundet Ungdom för Social hälsa Instrumentvägen 10 126 53 Hägersten	08-772 33 60	08-772 33 61	rus@rsmh.se	802401-8080

RSMH:s ungdomsförbund

sin livstid kommer att erbjudas arbete eller ges resurserna att kunna acceptera ett "vanligt" jobb?

Med ovanstående frågetecken i bagaget instämmer givetvis även RUS i att en radikal reform behövs.

5. Förlängd skolgång

RUS är i grunden ingen vän av särlösningar. Dagens finansiering av förlängd skolgång via sjukförsäkringen för unga med funktionsnedsättning är i våra ögon ett i onödan tillkrånglat sätt att hantera de berörda ungas behov av studiestöd. Vi instämmer i betänkandets åsikt att den naturlige huvudmannen även för detta studiestöd är Centrala studiestödsnämnden (CSN).

Men självklart måste man tillse att CSN respekterar de svårigheter en funktionsnedsättning innebär för den takt studierna kan bedrivas i och att de berörda ungas försörjning inte äventyras pga. omständigheter utom deras kontroll.

När det gäller krav på studieaktivitet och studieresultat måste de, enligt vår uppfattning, även relateras till de investeringar respektive skola gjort i tillgänglighet och det stöd elever med funktionsnedsättningar i det konkreta fallet faktiskt kunnat tillgodogöra sig under pågående utbildning.

Något som legat utanför utredningens egentliga uppdrag har varit frågan om studier vid högskola för unga med funktionsnedsättningar. Ungdomsförbundet anser dock att även denna aspekt bör utredas vidare inte minst då hur studiestödssystemet i praktiken slår mot de med olika funktionsnedsättningar som önskar fullfölja en högskoleutbildning.

6. Arbetsmarknadspolitiskt stöd till unga

RUS ställer sig principiellt positiv till förslaget att Arbetsförmedlingen får ett tydligare och mer riktat uppdrag att ge stöd till unga med funktionsnedsättningar. Men, trots att RUS i mångt och mycket delar utredningens analys och vision kvarstår för oss stöttstenen hur Arbetsförmedlingen ska kunna växa med uppgiften. Något som inte är helt lätt att skönja i utredningens betänkande.

Utredningen anger exempelvis att många av de unga som idag har aktivitetsersättning innan de beviljades denna deltagit i olika arbetsmarknadspolitiska program eller haft utvecklingsanställning. Men, någon mer detaljerad analys av orsakerna till varför dessa insatser inte gav resultat redovisas inte i betänkandet. Utan denna analys är det svårt att ta ställning till utredningens förslag om det utökade innehållet och förlängda tidsgränserna för Arbetsförmedlingens insatser får sin avsedda effekt och kommer att leda till att fler unga med funktionsnedsättningar kommer ut i arbete

Adress	Telefon	Telefax	E-post	Org.nr
Riksförbundet Ungdom för Social hälsa Instrumentvägen 10 126 53 Hägersten	08-772 33 60	08-772 33 61	rus@rsmh.se	802401-8080

RSMH:s ungdomsförbund

Ytterligare ett kvardröjande frågetecken är att utredningen inte riktigt går i närkamp med frågan om hur samverkan mellan olika aktörer ska kunna stärkas och förbättras. Många unga med funktionsnedsättning har ju en komplex livssituation och ett behov av insatser och stöd från en rad olika aktörer och professioner i samhället. Ett förslag på lagstiftning som undanröjer de svårigheter och hinder som finns för att etablera samverkansformer med ett gemensamt uppdrag och fokus kring individen på det lokala planet hade varit välkommet.

Likt många andra inom NSPH anser vi att de åtgärder som nämns i betänkandet, t.ex. arbetspraktik och biträde från en stödperson under introduktionen idag mest finns i teorin för vår målgrupp. Generösare tilldelning av dessa åtgärder, tillsammans med utvecklingsanställningar och fler subventionerade anställningar, är ett minimikrav för att det ska kunna bli en förbättring. I detta avseende välkomnar vi utredningens förslag.

Men, RUS oroar sig för hur de unga med funktionsnedsättningar – som inte får SU – ska klara sin försörjning *mellan* de olika insatserna som arbetsförmedlingen nu ska erbjuda dem. Det rör sig här om unga människor som sällan varit ute i det riktiga arbetslivet och därför ofta står utanför A-kassan. Frågan om deras försörjning måste, enligt oss, få en sådan lösning att de inte riskerar att bli beroende av försörjningsstöd från kommunalt håll (läs: socialbidrag) under vissa perioder.

RUS delar inte uppfattningen att enbart de offentliga arbetsgivarna bör tilldelas ett större ansvar för att ungdomar med funktionsnedsättning ska komma i kontakt med arbetslivet och etablera sig på arbetsmarknaden. Samtliga arbetsgivare bör givetvis ges möjlighet att ta ett samhällsansvar, vilket rimligtvis också bör öka dessa ungdomars förutsättningar att komma i kontakt med arbetslivet och etablera sig på arbetsmarknaden. Ett uppdrag till kommunerna skulle kunna vara att administrera dessa anställningar, såsom sker vid exempelvis offentligt skyddade anställningar, men där ett utökat uppdrag skulle ges att placera ungdomar från denna målgrupp på hela arbetsmarknaden.

7. Övergångsbestämmelser för dem som har aktivitetsersättning

RUS delar utredningens uppfattning att personer som har en pågående period med aktivitetsersättning för nedsatt arbetsförmåga, när det nya regelverket träder i kraft, bör få möjlighet att med bibehållen aktivitetsersättning påbörja arbetsmarknadspolitiska program (SOU 2008:106 s. 166).

Med hänsyn till det genomgripande bytet av huvudman och Arbetsförmedlingens diskreta framtoning när det gäller konkret struktur för att driva det nya systemet känns rätten till 6 månaders förlängning av aktivitetsersättningen enbart för den vars ersättningsperiod löper ut under 2010 och som inte fått ersättningen pga. förlängd skolgång lite snålt. RUS föreslår här istället tidsperiod om minst 12 månader för alla vars ersättningsperiod löper ut under 2010.

Adress	Telefon	Telefax	E-post	Org.nr
Riksförbundet Ungdom för Social hälsa Instrumentvägen 10 126 53 Hägersten	08-772 33 60	08-772 33 61	rus@rsmh.se	802401-8080

RSMH:s ungdomsförbund

8. Kostnadsberäkningar och konsekvensbeskrivning

Risken är uppenbar (se 6. *Arbetsmarknadspolitiskt stöd till unga ovan*) att de ungdomar som inte får sjukersättning för unga (SU) och som tidigare skulle ha fått aktivitetsersättning istället blir helt beroende av kommunalt försörjningsstöd. En sådan förändring förlorar både samhället och de drabbade individerna på. Försämringar av sådant slag skapar inte den motivation som behövs för att få fler i arbete. Tvärtom leder det till ökat beroende av föräldrar och socialtjänst. RUS åsikt är att Arbetsförmedlingen måste ges de resurser och den tid som krävs för att bygga upp rätt kompetens, innan man drar undan försörjningen för ungdomar med funktionsnedsättningar som behöver stöd över tid för att kunna få och behålla ett arbete.

Transaktionskostnaderna för implementeringen av verktygen för Arbetsförmedlingens nya roll liksom ett mer allmänt uppstartskaos i reformens spår bör heller inte underskattas. Den pågående härdsmältan med Försäkringskassans nya IT-system (SAP-plattform) stämmer åtminstone RUS till eftertanke.

På uppdrag av RUS förbundsstyrelse

Åke Nilsson
Intressepolitisk sekreterare

Jonas Andersson
Verksamhetssamordnare

CC

RSMH
NSPH
HSO
ARBETSFÖRMEDLINGEN
FÖRSÄKRINGSKASSAN
SOCIALSTYRELSEN

Adress	Telefon	Telefax	E-post	Org.nr
Riksförbundet Ungdom för Social hälsa Instrumentvägen 10 126 53 Hägersten	08-772 33 60	08-772 33 61	rus@rsmh.se	802401-8080